A globális pénzügyi és gazdasági válság, valamint a konszern számvitel összefüggései

Simon Szilvia

Kulcsszavak: globális pénzügyi válság, élelmiszer-gazdaság, konszolidáció, anyavállalatok

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Napjainkban a világgazdaság egyik legfontosabb megoldásra váró problémája, hogy hogyan előzhető meg újabb globális pénzügyi és gazdasági válságok kialakulása, illetve léteznek-e olyan módszerek, eszközök, amelyek segítségével a már kialakult válságok hatásai, következményei mérsékelhetők. A módszerek, eszközök részben már rendelkezésre állnak, melyek közül célszerű kiemelni a konszern számvitel módszertanát, mert segítségével elkészíthető konszolidált éves beszámolót. E konszolidált éves beszámoló ugyanis alkalmas arra, hogy a konszerntagok közötti belső kapcsolatokból adódó halmozódásokat kiszűrve előmozdítsa a vállalatcsoportok reális megítélését. Segítségével elkerülhetővé válhat a – válság kialakulásában nagymértékben szerepet játszó – jogi, pénzügyi számviteli technikai elszámolásokon alapuló vagyon- és jövedelemhalmozódás kimutatása.

BEVEZETÉS

Napjainkban a világgazdaság egyik legfontosabb megoldásra váró problémája, hogy hogyan előzhető meg a globális pénzügyi és gazdasági válságok kialakulása, illetve léteznek-e olyan módszerek, eszközök, amelyek segítségével a már kialakult válságok hatásai, következményei mérsékelhetők. Közgazdaságtani ismereteink alapján a válasz talán egyszerűnek tűnhet, hiszen a múlt században, az 1929-1933 között lezajlott nagy gazdasági válság kialakulásának és ún. „életgörbéjének" tanulmányozása számos közgazdasági tanulsággal, megelőzési, megoldási lehetőséggel szolgál. Ezek az eszközök, módszerek a jelenlegi gazdasági viszonyok között változatlan formában nem alkalmazhatók. Ennek alapvető oka az, hogy a világgazdaság jellemzői, szereplői az eltelt idő során jelentős változáson mentek keresztül.

A 2007. évben kezdődött események vizsgálata alapján megállapítható, hogy a jelenlegi válság kiindulópontja az Amerikai Egyesült Államok másodlagos jelzálogpiacának válságára vezethető vissza. E válság jellemzője, hogy korábban elképzelhetetlennek minősített hatások alakultak ki. Olyan országok, iparágak váltak érintetté, amelyek távol estek a válság kiindulópontjától (*Boros – Rakó, 2009*). E sajátosság alapján egyértelműnek tekinthető, hogy a válság világméretű elterjedése a globalizáció számlájára írható. E folyamat során a tőke, a szellemi erőforrások, az anyagi javak világméretű koncentrációja megy végbe. A globalizációval foglalkozó kutatók más és más definíciókat határoznak meg és eltérően közelítik meg a globalizáció folyamatát. Egyetértenek azonban abban, hogy a globalizáció jelenlegi és várható hatásai, következményei ma még nem ítélhetők meg egyértelműen (*Segesváry, 1998; Martin – Schumann, 1998; Soros, 1999, 2000; Kettinger, 2001; Lakatos, 2004; Magda,*

2006; Sükösd, 2006; Markovszky, 2006; Csete, 2008). Kísérőjelenségei közül azonban már néhány feltárható és hatásai számszerűsíthetők.

A GLOBÁLIS PÉNZÜGYI, GAZDASÁGI VÁLSÁG ÉS A SZÁMVITEL

A globális pénzügyi és gazdasági válság bizalmi válságot vont maga után, amelynek következtében a számviteli szakemberekben számos kétely fogalmazódott meg a vállalkozások számbavételére alkalmazott előírások megbízhatóságával kapcsolatban. Felmerült a kérdés, hogy a számvitelnek volt-e valamilyen szerepe a problémák kialakulásában. A válasz nem egyszerű, de valójában kevesen teszik felelőssé a számvitelt, az alkalmazott számviteli elveket a kialakult problémákért (*Nagy-Sipos, 2008; Tardos, 2009*). A kérdésfeltevésnek azonban kézzelfogható eredménye is volt, számos számviteli kérdés újragondolását és a nemzetközi szabályozó testületek gyors reagálását eredményezte. Sőt, a válság kezelésére összehívott G20-as vezetői találkozón is tettek javaslatokat a számviteli standardok javítására. Ezen kívül a Nemzetközi Számviteli Standard Testület (IASB) szoros együttműködésben dolgozik az Amerikai Egyesült Államok számviteli standard testületével (FASB) a válságra vonatkozó globális megoldások kidolgozása érdekében. Folyamatosan vizsgálják a válságból eredő számviteli problémákat, és lépéseket tesznek ezek megoldására. E kiemelt területek között lehet említeni a mérlegen kívüli tételek elszámolását és bemutatását, a közzétételek kérdéskörét, a valós érték mérésének problematikáját stb. (*Zboray, 2009*).

A GLOBÁLIS VÁLSÁG ÉS A KONSZOLIDÁCIÓ KAPCSOLATA

A globalizáció kísérőjelenségeinek egy része feltárható, mérhető. Egyik ilyen kísérőjelenségként határozható meg az a tendencia, hogy a jogilag önálló vállalkozások egymással érdekeltségi viszonyba kerülnek. Az érdekeltségi kapcsolatok miatt a vállalkozások között a piaci viszonyok korlátozottá válnak, ezért az egyedi éves beszámolók alapján a társaságok reális vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének bemutatása nem biztosítható. A piaci viszonyok korlátozása miatt létrejövő információhiány megszüntethető, ha a vállalkozásokat vállalatcsoportként értelmezzük, és a konszolidációs számvitel módszereit alkalmazva konszolidált éves beszámolót készítünk. E beszámolási kötelezettséggel, a konszerntagok egymás közötti elszámolásaival kapcsolatos problémákat a korábban kiemelt témakörök közül a Mérlegen kívüli tételek elszámolása és bemutatása témakör 1. számú Konszolidáció és 2. számú A könyvekből való kivezetés projektje tartalmazza. E két projektben megfogalmazott problémás területek a következők:

- A vállalkozások nem mutattak be minden általuk ellenőrzött gazdálkodót.
- Megszüntették olyan vállalkozások bemutatását, amelyek még ellenőrzésük alatt álltak, ezért a pénzügyi kimutatások felhasználói az adott vállalkozásról nem kapták meg a teljes képet.

Mindezekből látható, hogy a konszern számvitel területén vannak megoldásra, pontosabb, részletesebb szabályozásra váró területek. A módosítások azt a célt szolgálják, hogy a konszolidált éves beszámoló be tudja tölteni szerepét. E beszámoló biztosítja, hogy a vállalatcsoporttagok közötti ügyletekből származó belső halmozódásokat kiszűrve az érdekeltségi, részesedési viszony alapján létrejött konszernek, multi-, transznacionális vállalkozások valós piaci helyzete, ereje, vagyona, pénzügyi és jövedelmi helyzete megítélhető legyen.

AZ ÉLELMISZER-GAZDASÁGBAN MŰKÖDŐ VÁLLALKOZÁSOK KONSZOLIDÁCIÓJA

Az élelmiszer-gazdaságban működő vállalkozások konszolidációjára, a konszoli-

dáció szabályozására vonatkozó 2008. novembere és 2009. februárja között végrehajtott kérdőíves felmérésem azt a célt is szolgálta, hogy megállapításra kerüljön, felmérhető legyen a konszernekbe bevont vállalkozói kör nagysága, valamint a belső halmozódások mértéke.

A kérdőíves felmérés tapasztalatai alapján megállapítható, hogy:

- Az anyavállalatok a meghatározó befolyást szavazati jogok alapján gyakorolják.
- Az anyavállalatok leggyakrabban a teljes körű konszolidálás módszerét alkalmazták. A lényegtelenség miatt került sor a mentesítés megadására. A felmérésben részt vevő anyavállalatok a leányvállalatok 16%-ánál adtak mentesítést a teljes körű konszolidáció végrehajtása alól.
- A felmérésben részt vevő anyavállalatok a közös vezetésű vállalkozások 40%-át mentesítették a kvóta alapján történő teljes körű bevonás módszere alól.
- A társult vállalkozások esetében is megfigyelhető a mentesítési szabályok alkalmazása, amelyet a társult vállalkozások 65%-ánál alkalmaztak.
- Az egyedi anyavállalatok által a különböző jogcímek alapján mentesített leányvállalatok és közös vezetésű vállalkozások összesített mérlegfőösszege, adózott eredménye és létszáma jellemzően az anyavállalat megfelelő adatának mindössze 0-5%-át teszi ki. Az értékesítés nettó árbevétele azonban ennél valamivel magasabb összeget tesz ki, ez az érték jellemzően 5-10%.

Az anyavállalatokra vonatkozó kérdések másik köre a belső halmozódások feltárását szolgálta:

- Az anyavállalatoknál a tőkekonszolidáció végrehajtása során a halmozott, összevont saját tőkeelemek kevesebb mint 20%-át teszi ki az anyavállalat adata. Tehát a tulajdonosok viszonylag kis tőkével több milliárdos vagyont tudnak befolyásolni.
- Az adósságkonszolidáció végrehajtásának eredményeként a vállalatcsoportoknál a halmozott, összevont követelések és kötelezettségek értéke a kiszűrések hatására közel 20%-kal csökkent.
- A bevétel-ráfordítás konszolidáció végrehajtásának hatására a vállalatcsoportoknál a mérleg szerinti eredmény értékében nem következett be változás, csak az azt kialakító tételek értéke csökkent. A kiszűrések mértéke az üzemi eredmény szintjén közel 20%, a rendkívüli eredmény szintjén 40-60%, a pénzügyi eredmény csökkenését a fizetett osztalék kiszűrése kompenzálta.
- A közbenső eredmény kiszűrés végrehajtása miatt üzemi (üzleti) tevékenység eredménye jelentős csökkenést mutatott, amelynek mértéke eléri a 40-60%-ot. A pénzügyi műveletek eredménye és a rendkívüli eredmény értéke változást nem mutatnak.

A kutatás következő fázisában, konszolidált éves beszámolók információit és a kérdőíves felmérés tapasztalatait felhasználva, modell-vállalatcsoportot hoztam létre, amely magán viseli a magyarországi élelmiszer-gazdaságban működő vállalatcsoportok legjellemzőbb vonásait. A modell segítségével vizsgáltam, hogy az egyedi vállalatok, valamint a vállalatcsoport halmozott összevont kimutatott vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének értékelését milyen módon változtatja meg a konszolidáció, illetve annak egyes lépései. A modellszámítás eredményei:

- A tőkekonszolidáció elvégzése miatt a vállalatcsoport halmozott összevont beszámoló adataihoz képest lényeges változások következtek be. A tőkében megjelenő halmozódások elérik a halmozott összevont saját tőke 80%-át. Az egyedi adatok alapján kedvező lehet az egyes tagok gazdálkodásának megítélése, de a vállalatcsoport megítélése alapvetően megváltozik.
- Az adósságkonszolidáció végrehajtásának eredményeként a vállalatcsoport kimutatott vagyoni, pénzügyi helyzete minimális mértékben, de javulást mutatott. Ennek oka, hogy az egymással szembeni

követelések és kötelezettségek kiszűrésre kerültek.

● A bevétel-ráfordítás konszolidáció végrehajtása nem gyakorolt hatást a vállalatcsoport kimutatott vagyoni, pénzügyi helyzetére. A mérleg szerinti eredmény változatlan, de az egyes eredménykategóriák értéke a kiszűrések miatt változott. Ennek oka, hogy az egymással szemben elszámolt árbevételek, bevételek, valamint költségek, ráfordítások kiszűrése nem feltétlenül azonos eredménykategórián belül valósulnak meg.

A közbenső eredmény kiszűrés végrehajtása és a konszolidáció miatti társasági adó elszámolása miatt a vállalatcsoport kimutatott vagyoni helyzete romlott. A közbenső eredmény kiszűrés végrehajtása és a konszolidáció miatti társasági adó elszámolása miatt a jövedelmezőségi mutatók értéke jelentősen romlott.

A mindezen változások alapján kijelenthető, hogy a konszerntagok egyedi beszámolói olyan mértékű halmozódásokat okoznak, amelyek megkérdőjelezik az éves beszámolók alapján hozott döntések megalapozottságát. *A pénzügyi és gazdasági válság hatására kialakult gazdasági környezetben javasolható az anyavállalatok vezetőinek, tulajdonosainak, a piaci szereplőknek, hogy a konszernhez tartozó vállalkozások esetén döntéseiket mindenképpen az egyedi éves beszámoló mellett a konszolidált éves beszámoló adatainak figyelembevételével, annak értékelésével hozzák meg!* Hiszen a konszolidált éves beszámoló olyan többletinformációkat nyújt a vállalatcsoportok vezetése, a piaci partnerek, a hitelezők számára, amelyeket a döntéshozatal során hozzáértően felhasználva könnyebbé válik a vállalatcsoportok megítélése. Segítségével elkerülhetővé válhat a – válság kialakulásában nagymértékben szerepet játszó – jogi, pénzügyi számviteli technikai elszámolásokon alapuló vagyon- és jövedelemhalmozódás kimutatása.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Boros J. – Rakó Á. (2008): A pénzügyi válság hatása az év végi beszámolók összeállítására és könyvvizsgálatokra. SZAKMA, 51. évf. 2009. 1. sz., 14-18. pp. – (2) Csete L. (2008): Új paradigma az agrárgazdaságban: alkalmazkodás a globális kihívásokhoz. Gazdálkodás. 52. évf. 4. sz., 352-367. pp. – (3) Fekete I-né (2009): A globális válság szakmai kihívásai. SZAKMA, 51. évf. 1. sz., 20-24. pp. – (4) Kettinger Gy. (2001): A globalizáció okai és hatásai, valamint szükségszerű következményei Európában. Gazdálkodás. 45. évf. 6. sz., 73-77. pp. – (5) Lakatos D. (2004): A globalizálódó világgazdaság. Gazdálkodás, 48. évf. 4. sz., 1-9. pp. – (6) Magda S. (2006): A magyarországi agrárgazdaság és a jövő kilátásai. Gazdálkodás. 50. évf. 2. sz., 59-66. pp. – (7) Markovszky Gy. (2006): Átalakuló piacok a globalizációban. Gazdálkodás. 51. évf. 20. különszám, 11-23. pp. – (8) Martin, H-P. – Schumann, H. (1998): A globalizáció csapdája. Perfekt Kiadó, Budapest, 352 p. – (9) Nagy K. – Sipos P. (2008): Számviteli válaszok. SZAKMA, 50. évf. 11. sz., 456-460. pp. – (10) Segesváry V. (1998): Globalizáció és világgazdaság. Valóság. 41. évf. 4. sz., 1-21. pp. – (11) Soros Gy. (1999): A globális kapitalizmus válsága – veszélyben a nyílt társadalom. Scolar Kiadó, Budapest, 271 p. – (12) Soros Gy. (2000): A nyílt társadalom, avagy a globális kapitalizmus megreformálása. Scolar Kiadó, Budapest, 406 p. – (13) Sükösd P. (2006): Globalizáció – extraterritorialitás – versenyjog. Külgazdaság. 50. évf. 2. sz., Jogi melléklet, 13-20. pp. – (14) Tardos Á. (2009): A pénzügyi válság, valós értékelés, hitelek értékvesztése. SZAKMA, 51. évf. 6. sz., 262-264. pp. – (15) Zboray I. (2009): Az IASB válasza a globális pénzügyi válságra. SZAKMA, 51. évf. 7-8. sz., 329-331. pp.